

Claims door de eikenspintkever?

Boomkwekers: lever uitsluitend vitale eiken!

Als taxateur van bomen en boomkwekerijproducten krijg je gemiddeld elk jaar wel te maken met een vraag over aantastingen door de eikenspintkever bij eiken. En dan gaat het over de oorzaak van de schade (uitval) die is ontstaan door de kevers aan die bomen en wie daarvoor verantwoordelijk moet worden gehouden. Het gaat immers om (veel) geld als er bomen in een bepaald project zijn geplant.

Auteur: Pieter Schalk

Als in het eerste jaar, nadat de bomen op de eindbestemming zijn geplant, bij eiken de eikenspintkever in de stam wordt aangetroffen, rijst al snel de vraag: waren de bomen reeds bij de boomkweker aangetast of is dat in een later stadium op de eindlocatie gebeurd? Beide gevallen zijn mogelijk maar slechts in uitzonderingsgevallen is de schuld bij de boomkweker te leggen,

zo is mijn ervaring.

De bruinrood gekleurde eikenspintkever (*Scolytus intricatus*), met een grootte van 2,5 tot 4 mm, doorloopt in Nederland doorgaans twee generaties per jaar. Wanneer reeds in het voorjaar een grote hoeveelheid uitvliegaten op de stam waarneembaar is, dan duidt dat op een aantasting in

het voorgaande jaar (want de larve van de kever overwintert in de boom). Wanneer er pas gedurende de zomer een grote hoeveelheid uitvliegaten ontstaat, dan duidt dat op een aantasting van kevers die in het voorjaar van elders zijn komen aanvliegen en de bomen na de aanplant hebben aangetast.

Omdat men in boomkwekerijen als regel te maken heeft met gezond groeiende bomen, komt de eikenspintkever relatief weinig voor in boomkwekerijen en zeker niet als plaag. Aantasting zou in principe kunnen optreden wanneer de bomen al zeer vroeg in de herfst worden geroid en tijdelijk worden opgekuild om later (in het plantseizoen) te worden verplant, maar dit is beslist geen gangbare praktijk. Eiken moeten juist als laatste soort ergens rond half november worden geroid. Bij het rooien gedurende het plantseizoen zijn de bomen voldoende in winterrust en kan geen verzwakking plaatsvinden en overigens is de kever dan niet actief en zal gedurende de periode tussen oktober en april de boom niet kunnen aantasten. Eerste aantasting gebeurt pas in de loop van het voorjaar door kevers die (in dat geval) van elders komen.

Kortom, wanneer de bomen al in de kwekerij zijn aangetast, dan is dat op zijn laatst in augustus/september gebeurd en dan zouden de keveraantastingen (inboorgaten) tijdens het oprooien van de bomen te zien zijn geweest. Onder meer vanwege de grootte van de gaten van 3 à 4 mm en de paarszwarte vloeistof die vaak uit de aanboorgaten druipert (de boom is in die periode nog actief). Dit is doorgaans een vrij opvallend beeld. Voor wat betreft dit beeld maakt het dan weinig uit of men te maken heeft met een mislukte of een gelukke inboring van het insect (waarbij het beestje reeds eieren heeft kunnen leggen). Wél maakt het uit of de bomen reeds een zeer slechte conditie hebben, want dan is de uitstoot van bloedingsvocht uit de bast ook gering. Het spreekt echter voor zich dat in een kwekerij, en zeker bij het uittekenen van de verkoopbare bomen in het najaar, de slechte conditie van bomen sowieso al op voorhand moet zijn opgevallen.

De aanwezigheid van *Scolytus intricatus* in Nederland en in de ons omringende landen is geen punt van discussie. Iedere entomoloog zal aangeven dat die kevers daar voorkomen en helaas is de eikenspintkever niet zeldzaam. In de buitenlandse literatuur wordt de kever overigens European oak bark beetle genoemd en die naam zegt genoeg over de regio waar die kever is te vinden.

Bekend is dat de eikenspintkever (maar ook andere soorten) met name bomen aantasten die reeds door andere oorzaken zijn verzwakt. Dit gegeven is dan ook conform het beeld dat vaak

te zien is als de aantasting zich beperkt tot de bomen met verdorringsverschijnselen. Als deze bomen nog niet allemaal door de insecten c.q. de vraatgangen onder de bast zijn geringd, is mijn conclusie in de meeste gevallen dat de primaire oorzaak van de verdorring van de bomen moet worden toegeschreven aan problemen met het aanslaan van de bomen na verplanting.

Door de relatief zachte winters en de warmere en langere zomers die we tegenwoordig hebben, is de groeiperiode van bomen gemiddeld met enkele weken toegenomen. Daarom komen er naar mijn mening meer aantastingen van de warmteminnende eikenspintkever voor, eenvoudigweg omdat de condities daarvoor ideaal zijn. Dat er twee generaties van eikenspintkevers per jaar zijn, is daardoor welhaast een vast gegeven. De eikenspintkevers leven van pas geveld en bijna dood hout van voornamelijk eiken. Dit hout is veelvuldig te vinden als openhaardhout bij woningen en in plantsoenen, parken en tuinen waar sprake is van achterstallig onderhoud of in bossen waar bij het gevoerde beheer het hout tegenwoordig blijft liggen. Het gevolg is dat de populatie spintkevers sterk kan toenemen en als er dan in de buurt van enkele honderden meters een nieuwe aanplant van eikenbomen komt die in een stresssituatie verkeren, dan vormen die eiken een ideale aantrekkingsbron (geur) en gelegenheid voor de kevers om daar eitjes te gaan leggen.

Voor wat betreft het aanslaan en het uitvallen van pas geplante bomen na het inboren door de eikenspintkever, kan worden opgemerkt dat de opgaande sapstroom nog enige tijd intact blijft. Met andere woorden, wanneer bomen na het planten door kevers worden aangetast, wordt de stam doorgaans nog niet geheel geringd en komen de bomen doorgaans nog wel normaal in blad. Pas in een later stadium in het groeiseizoen worden de effecten van het ringen (in dit geval het onderbreken van de neerwaartse sapstroom in de bast naar de wortels toe) zichtbaar. Wanneer reeds in de loop van het voorjaar verdorring optreedt is er doorgaans wat anders aan de hand zoals een onvoldoende (of soms overmatige) vochtvoorziening. Problemen met de vochtvoorziening zijn hoe dan ook te verwachten bij bomen die pas verplant zijn, ongeacht of er sprake is van bomen die met kale wortels of bomen die "met kluit" worden verplant (al kan het gebruik van kluitbomen in dit opzicht wél enige voordelen c.q. flexibiliteit bieden).

Boorgat eikenspintkever

Maar ook een verminderde functie van het bast- en cambiumweefsel hoeft niet te leiden tot acute sterfte van een boom. Pas wanneer duidelijk kan worden vastgesteld dat bomen door de kever-aantasting geheel zijn geringd ligt er een aan- nemelijke boombiologische verklaring tussen de sterfte van de boom als gevolg van de keveraantasting. In andere gevallen (namelijk waar op de bast slechts incidenteel aantastingen voorkomen en het bast-/cambiumweefsel nog overwegend intact is) is die relatie vooralsnog niet te leggen en is er vooralsnog sprake van een andere (primaire) oorzaak.

Samenvattend stel ik dat in bepaalde gevallen een aantasting van pas aangeplante zomereiken door de eikenspintkever als regel het gevolg is van de verzwakking van de bomen door de zogenoemde plantschok ná de verplanting en niet door verzwakking van de bomen gedurende de periode voorafgaand aan de verplanting. Vooropgesteld dat er sprake is van kwalitatief goed plantmateriaal (goede conditie, goede beworteling) speelt het probleem van een eventuele aantasting door de eikenspintkever vooral gedurende de aanslagperiode en wordt het bepaald door de wijze van planten en nazorg na het planten.

Uitvlieggaten zijn eenvoudig waarneembaar, omdat het gaat om meerdere gaten dicht bijeen op vrijwel dezelfde hoogte op de stam of tak. Invlieggaten (inboorgaten) vallen minder op omdat ze verspreid voorkomen, maar zijn door iemand die weet waar hij/zij op moet letten gemakkelijk te herkennen, vooral omdat de boom hier vaak op reageert met een locale uitscheiding van paars gekleurd vocht. Inboringsgaatjes zitten niet voornamelijk in de oksels van de takken. Kortom, de aanwezigheid van de eikenspintkever kan door deskundigen al voor het planten worden vastgesteld aan de hand van een visuele inspectie. Dat de deskundigen niet op de hoogte zouden zijn van deze aantasting heeft mijns inziens meer te maken met de deskundigheid van deze deskundigen dan met de realiteit.

Massale aantasting door eikenspintkevers op goede kwekerijen is welhaast onmogelijk. Op goede kwekerijen komen geen eikenspintkevers voor, anders dan de natuurlijke verspreiding ervan die in geheel Europa in mindere of meerdere mate aanwezig is. Dit is afhankelijk van de voedselbronnen voor de spintkever in de omgeving van de kwekerij.

Als kwekerijdeskundige kan ik melden dat er geen specifieke bestrijding tegen de eikenspintkever op kwekerijen uitgevoerd wordt. Als de bomen in de kwekerij aangevreten worden, dan betreft dat vaak mislukte inboringen (oefengaatjes). Dit zijn zeer ondiepe gaatjes in de bast waar de eikenspintkever geen eitjes in legt. De reden waarom de kever niet verder boort, moet worden gezocht in het feit dat de betreffende eik op de kwekerij in een (te) goede conditie verkeert. De kever vliegt verder naar een verzwakte boom of vers openhaardhout waar zij wel dieper in de stam boort en eitjes legt. Een specifieke geur van het hout speelt hier kennelijk een rol. Behalve dat dit uit de literatuur bekend is, is dit ook onze eigen ervaring met diverse soorten houtborende kevers, zoals de eikenspintkever en de ongelijke houtkever. Met name bij de iepenspintkever is in dit opzicht veel bekend vanwege het feit dat de kever een vector is van de iepenziekte.

Bij het uitmerken van de bomen worden de stammen van de bomen van zeer dichtbij gezien. Als de eiken reeds waren aangetast voordat ze geleverd worden, dan zouden er bij het uitmerken ervan al boorgaatjes in de stam moeten zitten, inclusief het daarbij uit de stam tredende donker gekleurde wondvocht. Immers verpopt de larve zich in de boom, dan moet de volwassen kever tijdens de eerste vlucht in mei/juni of tijdens de tweede vlucht in augustus/september een gaatje geboord hebben. Daarbij zal er hoogstwaarschijnlijk ook rijpingsvraat aan de jonge twijgen van de bomen op de kwekerij zichtbaar moeten zijn.

Stel dat er in mei de eerste aantasting is van een eik (dit is dan de eerste generatie) waarbij eitjes worden gelegd. De eitjes komen uit, dit worden larven en die vreten onder de bast, verpoppen en vliegen in augustus of september in datzelfde jaar als kever uit. Deze kevers maken de uitvlieggaten. De eerste generatie kevers kan weer eitjes leggen en moeten dus gaatjes in de stam van de eiken boren. Deze tweede generatie overwintert als larve of pop onder de bast van de eiken en vliegt in het daarop volgende jaar in mei uit. Met andere woorden: er moeten bij de geleverde bomen inboringsgaatjes in de stam aanwezig zijn geweest als ze uitgemerkt worden. Als er geen enkel gaatje is geconstateerd, betekent dat mijns inziens al dat er geen aantasting van de eikenspintkever kan zijn geweest en dat de partij bomen voorafgaande aan de aflevering vrij was van eikenspintkevers.

Pieter H. Schalk